

XAYOL TURLARI VA XAYOL QILISHDAGI INDIVIDUAL FARQLAR

Mirzayeva Durдона Hasan qizi

Termizda davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada xayol haqida tushuncha, xayol turlari va hayolning axamiyati haqida ma'lumot berilgan.*

Kalit sózlar. *Xayol, tasavvur, obraz, xotira, aglyutinatsiya, extiyoj, jarayon.*

Xayol vujudga keltirayotgan obrazlar (tasavurlar) faqat ongning subektiv mazmunigina bólib qolmaydi, shu bilan birga, bu obrazlar odamlarning hayirli va faoliyatida og'zaki va yozma nutqda ifodlanadilar; narsalarda, bóyoqlarda, tovushlarda, she'r va proza tariqasidagi adabiy asarlarda va san'atlarning boshqa turlarida gavdalanadi.

Odamning miyasida ilgari vujudga kelgan muvaqqat bog'lanishlarning miyyada gavdalanishini va bu bog'lanishlar bir biri bilan tutashib, yangicha paydo bólishini xayolning nerv fizologik negizi deb hisoblash kerak. Ongning boshqa funksiyalari kabi xayol ham, tarixan, avvalo odamning mehnat faoliyatida rivojlanib kelgan. Odamlar óz ehtiyojlarini qondirmoq uchun odam aralashmasdanoq tabiat berayotgan mahsuldan ham kóra kóproq mahsul olish niyatida tevarak atrof olamni ózgartirganlar va uni ózlariga bóysuntirganlar. Ózgartirmoq va yaratmoq uchun esa istalgan narsani oldinda tassavur qilishi, shunday o'zgartirishga qanday yóllar bilan erishishni va uning natijalarini tasavvur qilish lozim.

Xayol qilish jarayoni; muayyan bir ehtiyoj mavjud bólgan taqdirda xayolning tegishli obrazlari xayol tasavvuri insonning tajribasiga va xotira tasavvurlariga asoslanib hosil bólishi va tarkib topishi mumkun. Bu tasavvurlar xayol xayol tasavvurlarini vujudga keltirishiga asos bóladigan materiallardir. Masalan biz muzlar to'g'risida, sovuq to'g'risida, suv to'g'risida kóp va shu kabilar to'g'risida tajribada orttirgan tasavvurlarimiz bólgan sababli, Antarktika Va Janubiy qutb to'g'risida tasavvur qilishimiz mumkun. Xayol jarayonida bizda mavjud bólgan kerakli tasavvurlar albatta kóz óngimizda gavdalanadi.

Xayolning sintez qiluvchi faoliyatining oddiy shakli aglyutinatsiyadir. Aglyutinatsiya-ayrim elementlarni yoki bir necha buyumlarning qismlarini bitta obraz qilib qóshish va shularning kombinatsiyasidir. Masalan, xalq xayolning maqsuli bólgan rusalka (suv parisi) obrazi xotin (Bosh va gavdasi), baliq (dini) va yashil va suv ósimligi (sochlari) obrazlarida yaratiladi.

Xayol har xili turlarda nomoyon bóladi . Tasavvur xayoli, ijodiy xayol, ixtiyorsiz va ixtiyoriy xayol-xayol turlari jumlasidan bólib, ular bir biri dan farq qiladi.

Tasavvur xayoli va Ijodiy xayol. Tasavvur xayoli deb , hozir yoki ótmishda aslida mavjud bólsa ham,lekin bizning tajribamizda hali uchramagan Va biz idrok qilmagan narsa va hodisalar to'g'risida tasavvur hamda obrazlar yaratishdan iborat bólgan xayoli turini aytamiz. Tasavvur xayoli jarayonida odam óz kózi oldida keltirayotgan obrazning obekti haqiqatdan ham muayyan joyda bólganligini yoki muayyan vaqtda bólganligini anglaydi.Tasavvur xayolining harakterli xususiyati ham mana shudir. Masalan arxiv hujjatlari va tarixiy yodgorlik bilan ishlayotgan tarixchining xayoli ham shu jumladandir, chunki u tarixda bólib ótgan voqealarni shu materiallar aosida kóz keltiradi.

Ijodiy xayol deb, bizning tajribamizda bólmagan va voqealikning ózida ham uchramagan narsa va hodisalar haqida tasavvur va obrazlar yaratishdan iborat bólgan xayoli turini aytiladi. Odam ózini ijodiy xayolida ózi biron yangi original narsa yaratadi. Masalan, yozuvchi óz asgari uchun persanajlarning tipik obrazlarini yaratayotganda uning xayoli mana shunday ijodiy xayol bóladi.

Ixtiyorsiz xayol -ixtiyorsiz xayolda oldindan belgilangan maqsad bólmaydi, bunda iroda faol ishtirok etmaydi. Bu holda obrazlar ózini ózi nomoyon qiladi. Ixtiyorsiz xayol avvalo qondirilmagan shu topdagi ehtiyoj sababli tug'iladi. Masalan odam suvsiz chól biyobonda yurib, Juda chanqab qolgan vaqtda uning xayoliga buloq daryo va suv kabilarning obrazlari bextiyor paydo bólaveradi.

Ixtiyoriy xayol-oldindan belgilangan maqsadga yónalgan bóladi, muayyan obrazni yaratish uchun zarur bólgan materialni tanlash , iroda kuchini ishlatish yóli bilan vujudga keladi. Xayolning kengligi voqelikning kishilar xayoli faoliyati uchun obyekt bóladigan sohalari doirasi bilan belgilanadi. Tabiatning hozirgi va kelajak holati,odamlarning ótmishdagi va kelajakdagi tarixiy hayoti , yer ostidagi marşlar, osmon va uning yulduzlari , texnika va san'at hayoli faoliyati uchun obekt bóladigan Ana shunday sohalar jumlasidandir. Xayol kuchli va kuchsiz bólishi mumkin. Biz xayol kuchiga xayolda yaratilayotgan obarzlar voqealikni idrok qilishdan hosil bólgan obrazlarga qanchalik yaqinlashganligiga qarab baho beramiz. Ba'zan hayol shunchalik kuchli suratda ishlaydiki , biz xayol obektlarini xuddi kózimiz bilan kórib turgandek , qulog'imiz bilan eshitib turgandek yoki qólimiz bilan ushlab sezayotgandek bólamiz. Xayol yaratgan obrazlar turmushda gavdalantirilgan va gavdalantirilayotgan taqdirda , turmush shu obrazlarga muvofiq qayta kórilayotganda yangi boyliklar yaratilayotganda bunday xayol ham real xayol bóladi. Yosh bolalard ham xayol surish hodisasi bóladi hali kichgina yosh

bólishiga qaramasdan chiroyli narslarni hayol qiladi. endi tug’ulgan chaqaloq ham fikirlashni óylashni biladi lekin idrok qila olmaydi. Ózimiz ham fikirlaymiz óylaymiz xayol qilamiz óylagan xayollarimiz ijobiy salibiy bólishi ham mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G’oziyev E”Umumiy psixologiya” 1-kitobi Toshkent 2004
2. Ashurova, S. F., & qizi Karimova, M. N. (2023). OILADA O ‘SMIRLARNING SOG‘LOM TURMUSH TARZI VA OILAVIY HAYOT HAQIDAGI TASAVVURLARI SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 363-368.
3. qizi Ashurova, S. F. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK QO ‘LLAB-QUVVATLASHDA PSIXOLOGIK XIZMATNING O ‘ZIGA XOS JIHATLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(9), 418-421.
4. qizi Ashurova, S. F. (2023). OILADA YOSHLARNING SOG ‘LOM TURMUSH TARZIGA MUNOSABAT SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI MUAMMO SIFATIDA. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 32-35.
5. Иманов, Б., & Имонова, М. (2021). Развитие творческих способностей учеников при выполнении проблемных экспериментов по физике с помощью инновационных технологий. Общество и инновации, 2(2), 222-227.
6. Imonova, M. B. (2023). Oila tinchligi–jamiyat faravonligi asosi. Finland academic research science publisher, 1148-1151.
7. qizi Imonova, M. B. (2023). MUSIQANING INSON HISSIYOTIGA TASIRI. Results of National Scientific Research International Journal, 2(3), 156-161.
8. Имонова, М. (2023). Musiqiy tarbiya–qudratli quroldir yohud musiqiy tarbiyaning shaxs shakllanishiga tasiri. Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 35-37.
9. Имонова, М., & Таджиева, Д. (2023). Boshlangich sinf oquvchilarida milliy tarbiyani pedagogik va psixologik rivojlanishi qonuniyatlari. Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 74-76.

10. Иманова, М. Б. (2021). ШАХС ХАРАКТЕРИ АКЦЕНТУАЦИЯСИ ВА ДЕСТРУКТИВ ХУЛҚ-АТВОР. Academic research in educational sciences, 2(11), 1399-1403.
11. Imanov, B. (2023). NEGATIVE FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF EDUCATION AND WAYS TO ELIMINATE THEM. Science and innovation, 2(B3), 355-358.
12. Имонова, М. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ СЕСТРОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В ЛИЧНОМ РАЗВИТИИ. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 2(22), 120-123.
13. Imonova, M. B. (2023). Causes of Suicide Tendency in Adolescents. Journal of Discoveries in Applied and Natural Science, 1(1), 62-67.
14. Иманов, Б., & Иманова, М. Б. Қ. (2021). ДАРС ТУЗИЛМАСИ ВА УНГА ТАЙЁРГАРЛИҚ. Academic research in educational sciences, 2(5), 1158-1162.
15. Имонова, М. Б. (2023). РОЛЬ ОТНОШЕНИЯ СИБЛИНГА В ПРОБУЖДЕНИИ МОТИВОВ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(10), 101-104.
16. qizi Karimova, M. N., & Ashurova, S. F. (2023). PROFESSIONAL TA'LIMDA TAHSIL OLAYOTGAN QIZLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH VA ULARDA SOG 'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 369-373.
17. Karimova, M. (2023). QIZLARNING MUHABBAT BORASIDAGI TASAVVURLARINING OILA MUSTAHKAMLIGIGA TA'SIRI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 3(2).
18. Неъматуллаева, С. (2020). Психология детей в возрасте 5-7 лет. Студенческий вестник, (5-1), 62-63.
19. Ne'Matullayeva, S. (2022). МАКТАБГАЧА ТА'LIM TASHKILOTLARIDA O 'YIN TERAPIYASINI QO'LLASHGA OID QARASHLAR. Science and innovation, 1(B4), 444-449.
20. Nematullaeva, S. (2023). DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH GAME THERAPY. Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence, 2(4), 86-88.
21. Ne'matullayeva, S. (2022). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida oyin terapiyasini qo'llashda innovatsion usullar. O 'zbekiston milliy universiteti xabarlari, 1(6).

22. Nematullaeva, S. (2023, April). The role of play therapy in a child's life. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 1, pp. 9-10).

23. Немамуллаева, С. Х. (2023). Влияние Игровой Терапии В Формировании Личности Детей. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 4(2), 31-33.

24. Kizi, N. S. K. (2022). Use of Game Therapy in Preschool Educational Organizations.

25. Нематуллаева, С. (2023). Maktabgacha yoshdagi bolalarning shaxs sifatida kamolotida o‘yin terapiyasining ahamiyati . Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 43–46. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/psychological-service-education/article/view/23475>

26. qizi Ne‘matullayeva, S. X., & Ulug‘bek qizi Abduqahhorova, M. (2023). BOLA SHAXSINING RIVOJIDA O ‘YIN TERAPIYASINI QO ‘LLASH SHART-SHAROITLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(9), 341-344.

27. Ne‘matullayeva, S. (2022). PERSPECTIVES ON THE USE OF PLAY THERAPY IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS. Science and Innovation, 1(4), 444-449.

